

Anna Barbara Kisiel-Łowczyc

Regionalizm bałtycki a procesy integracyjne w Europie

International Journal of Management and Economics 13, 112-120

2002

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Anna B. Kisiel-Łowczyc
Uniwersytet Gdański

Regionalizm bałtycki a procesy integracyjne w Europie

Obecną strukturę geopolityczną Regionu Morza Bałtyckiego (RMB) kształtują od 1989 r. najgłębsze od zakończenia II wojny światowej przemiany: ustrojowe, polityczne, gospodarcze, instytucjonalne. Zapoczątkowany w Polsce proces transformacji systemowej objął inne kraje Europy Bałtyckiej. Nastąpiło zjednoczenie Niemiec, czyli kolejne rozszerzenie WE; Litwa, Łotwa, Estonia odzyskały niepodległość; Szwecja i Finlandia przystąpiły do Unii Europejskiej. Aplikacje o członkostwo w UE złożyły Polska, Litwa, Łotwa, Estonia, kraje stowarzyszone na mocy Układu Europejskiego z Unią. Polska stała się członkiem NATO w marcu 1999 r. Negocjacje akcesyjne z UE prowadzą od 1998 r.: Polska i Estonia (do 31.12. 2001 r. zamknięto odpowiednio 20 i 20 obszarów negocjacyjnych); Litwa i Łotwa od 2000 r. (zamknięto do 31.12. 2001 r. odpowiednio 18 i 18 obszarów negocjacyjnych).

Politycznie ustanowiony po II wojnie światowej sztuczny podział Bałtyku znikł wraz z rozpadem ZSRR, rozwiązaniem Układu Warszawskiego i RWPG. Jednak nie zlikwidowało to podziału RMB na dwie, dziś wzajemnie uzupełniające się grupy państw oddziałujące na siebie w sposób wyjątkowy w skali światowej.

Kraje Bałtyku Zachodniego (Północnego) to silne, rozwinięte, konkurencyjne i stabilne gospodarki rynkowe ze znacznymi przewagami komparatywnymi w branżach o zaawansowanych technologiach. Natomiast kraje Bałtyku Wschodniego (Południowego) dopiero w początkach lat 90. rozpoczęły trudny proces transformacji rynkowej i zmiany starych struktur przy równoczesnej reintegracji z gospodarką światową. Jednak kraje te są zdeterminowane w działaniu na rzecz odrobienia dystansu cywilizacyjnego (tab.1). Poza tym stanowią blisko położony, rozległy i chłonny rynek inwestycyjny i konsumencki dla krajów Bałtyku Zachodniego.

RMB zajmuje szczególne miejsce i ustabilizowaną pozycję w gospodarce światowej. W 2000 r. ponad 15% światowej produkcji, prawie 15% eksportu towarowego świata i 14% światowego handlu usługami pochodziło z tego regionu, który stanowi zaledwie 0,15% powierzchni mórz i oceanów.

Położenie Morza Bałtyckiego, od 1995 r. wewnętrznego morza Unii Europejskiej, decyduje o ścisłości powiązań krajów bałtyckich. Oddany do użytku most Sund (14.08.1999 r.) fizycznie połączył Danię ze Szwecją, czyli Skandynawię z Europą kontynentalną.

Tabela 1. Podstawowe wskaźniki ekonomiczne krajów bałtyckich w 2000 r.

Wskaźniki	Dania	Finlandia	Niemcy	Norwegia	Szwecja	Estonia	Łotwa	Litwa	Polska	Rosja
PKB, mld USD	162	129	2 108	152	227	5,0	6,1	11,2	157	251
PKB, %	2,9	0,2	3,1	0,9	3,6	6,4	0,1	2,9	4,1	8,3
PKB per capita, USD	30 500	23 300	22 800	27 987	25 600	5 456*	4 164*	4 425*	7 720	7 620
Stopa bezrobocia, %	5,4	9,8	8,7	3,2	5,5	5,9	9,1	12,6	15	na.
Eksport towarów mld USD	50	42	554	46	91	3,2	1,7	3,8	31,6	105,6
Import towarów mld USD	43	36	472	35	74	4,3	2,9	5,5	48	44,2
ZIB (napływ) mld USD	15,7	8,2	176,0	6,3	21,5	0,4	0,4	0,38	10	2,7
Łudność (mln)	5,3	5,1	82,2	4,5	8,9	1,5	2,4	3,7	38,6	145,2

* Na koniec 1999 r.

Źródło: EIU, Country data; World Investment Report 2001, Geneva 2001.

Tabela 2. Światowy eksport towarowy według regionów w roku 2000 (%)

Region	Procent
Ameryka Północna	16,7
w tym USA	12,3
Ameryka Łacińska	5,6
Europa	40,5
w tym RMB	14,8
Azja	28,7
w tym Japonia	7,5
Afryka	4,3
Bliski Wschód	4,2

Zródło: WTO, 2001.

Tabela 3. Światowy handel usługami według regionów (%) w r. 2000

Import		Eksport	
Świat	100,0	Świat	100,0
Ameryka Północna	16,8	Ameryka Północna	21,7
w tym USA	13,8	w tym USA	19,1
Ameryka Łacińska	5,0	Ameryka Łacińska	4,2
Afryka	2,7	Afryka	2,2
Azja	25,4	Azja	21,1
w tym Japonia	8,0	w tym Japonia	4,8
Europa	44,5	Europa	48,5
w tym RMB	16,0	w tym RMB	11,5
Bliski Wschód	5,6	Bliski Wschód	5,5

Zródło : WTO, 2001.

Interesująca jest struktura geopolityczna RMB. Krzyżują się tu praktycznie wszystkie ponadnarodowe europejskie i nie tylko europejskie organizacje: Unia Europejska, Europejski Obszar Ekonomiczny, Europejskie Stowarzyszenie Wolnego Handlu (EFTA), Rada Nordycka, Rada Państw Morza Bałtyckiego, NATO, Partnerstwo dla Pokoju, Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie. W RMB są reprezentowane wszystkie znane na świecie polityczne konstrukcje przestrzenne: klasyczne państwa kontynentalne (Polska, Szwecja, Litwa, Łotwa, Estonia), federacje (Niemcy, Rosja) konfederacje – UE. Na obrzeżach RMB, co istotne z europejskiej i globalnej perspektywy, UE bezpośrednio graniczy (przez Finlandię) z Rosją, a Norwegia zbliża się drogą północną do Kanady i USA.

Bałtyk jest obszarem, gdzie proces integracji ma unikatowy w skali świata i historyczny charakter. Zachowanie tożsamości bałtyckiej i poczucie współodpowiedzialności za morze, które „żywi i bogaci”, konieczność ochrony środowiska naturalnego stały się wyzwaniem jednoczącym społeczeństwa i rządy wszystkich państw bałtyckich, mimo drastycznych niegdyś podziałów politycznych w RMB.

Integracja, opierająca się pierwotnie na dążeniu do ochrony wód, szybko objęła również inne dziedziny aktywności społeczeństw nadbałtyckich. Przejawia się w wielu różnorodnych, coraz wszechstronniejszych i intensywniejszych formach współpracy wielostronnej praktycznie we wszystkich dziedzinach życia. Najskuteczniejsza w RMB jest, w szerokim rozumieniu tego pojęcia, społeczna integracja – bezpośrednio między ludźmi – na poziomie regionów, euroregionów, między strukturami samorządowymi.

Bałtycka droga do Unii Europejskiej dla krajów Bałtyku Wschodniego jest interesującym wyzwaniem także dla krajów Bałtyku Zachodniego: dynamika wzrostu gospodarczego i postępy transformacji, stabilizacja polityczna i gospodarcza tych pierwszych krajów zwiększają ich atrakcyjność dla inwestorów zagranicznych z krajów Bałtyku Zachodniego.

Europejska integracja ekonomiczna w sferze realnej w RMB, niezależnie od formalnej i instytucjonalnej, dokonuje się dwoma głównymi kanałami:

- poprzez wzajemny (bałtycki) handel
- poprzez zagraniczne inwestycje bezpośrednie (ZIB).

Analiza danych zawartych w kolejnych tabelach dowodzi zacieśniania ekonomicznych związków bałtyckich w latach 1992-2000.

Geograficzna struktura handlu bałtyckiego w latach 90. w wartościach bezwzględnych wykazuje dominację Niemiec: udział tej potęgi gospodarczej w handlu pozostałych państw bałtyckich przekracza po stronie eksportu i importu 62%. Dla Niemiec handel z pozostałymi państwami RMB stanowił w globalnym imporcie i eksporcie 7%-11%. Drugi ważny bałtycki partner gospodarczy – Szwecja przekazuje do krajów RMP ok. 1/3 globalnego eksportu, relatywnie więcej importuje z tego regionu – ok. 40%. Bardziej regionalnie w swej wymianie handlowej zorientowane były w latach 90. Dania i Finlandia: zdecydowanie powyżej 40% w eksporcie, oraz ok. 50% w imporcie. Podobną relacją udziału w strukturach bałtyckich charakteryzował się handel norweski: ok. 1/3 eksportu, ponad 40% w imporcie.

Z krajów Bałtyku Południowego najmniej „bałtycki” – ok. 20% był i jest handel Rosji, co dowodzi nadal silnych związków ekonomicznych i handlowych z państwami WNP. Najsilniejsze uzależnienie od bałtyckich partnerów handlowych w latach 90. wykazywała Estonia: interesujący wzrost eksportu (do 91% w 2000 r.) i spadek importu (z 95% w 1992 r. do 77% w 2000 r.). Handel Litwy i Łotwy w eksporcie bałtyckim w latach 90. zmieniał się nieznacznie i wynosił ok. 50%, ale w imporcie ponad 60%. Polski handel z krajami bałtyckimi wykazywał tendencje

spadkowe, choć udziały 42%-48% uwzględniały również wymianę polsko-niemiecką dwu państw bałtyckich. Najciekawszą cechą handlu bałtyckiego w latach 90. była szybkość, z jaką odbudowywano wzajemne relacje handlowe, i średnioroczny wzrost (o ok. 30%) obrotów towarowych, mimo załamań koniunktury w tym okresie.

Tabela 4. Udział handlu bałtyckiego w globalnym handlu krajów bałtyckich w latach 1992-2000 (%)

Kraj	Eksport bałtycki jako % globalnego eksportu	Import bałtycki jako % globalnego importu	Lata	Kraj	Eksport bałtycki jako % globalnego eksportu	Import bałtycki jako % globalnego importu
Dania	44	44	1992	Finlandia	40	41
	45	45	1993		38	45
	44	45	1994		41	44
	45	43	1995		39	45
	46	45	1996		40	44
	46	45	1997		40	45
	46	46	1998		39	43
	38	49	1999		38	51
	35	46	2000		34	54
Estonia	78	95	1992	Litwa	55	55
	77	74	1993		46	71
	78	73	1994		62	72
	74	80	1995		55	65
	74	70	1996		57	64
	71	64	1997		52	61
	77	65	1998		54	47
	82	81	1999		46	60
	91	77	2000		56	60
Łotwa	52	54	1992	Niemcy	7	8
	53	63	1993		9	10
	60	66	1994		9	11
	66	72	1995		9	8
	63	71	1996		10	10
	33	43	1997		10	11
	60	64	1998		10	10
	47	66	1999		9	10
	55	66	2000		10	11

Norwegia	32	42	1992	Polska	56	52
	30	42	1993		53	47
	31	43	1994		51	45
	31	43	1995		41	45
	30	45	1996		47	37
	28	43	1997		51	38
	32	42	1998		51	39
	30	42	1999		47	43
	25	48	2000		42	48
Rosja	26	29	1992	Szwecja	37	34
	22	27	1993		35	40
	18	25	1994		35	43
	18	26	1995		35	43
	20	22	1996		34	42
	18	18	1997		29	36
	18	17	1998		34	39
	21	23	1999		30	39
	23	20	2000		33	43

Źródło: IMF Directions of Trade Statistics, 2001

RMB jest znaczącym w świecie odbiorcą ZIB (tab. 5). Jednak dystrybucja inwestycji między kraje bałtyckie była, i mimo pozytywnych zmian jest nadal, drastycznie nierównomierna. Głębokie analogie w tym względzie występują między strukturami geograficznymi handlu bałtyckiego i przepływami ZIB. Główne przepływy ZIB dokonują się między rozwiniętymi państwami bałtyckimi. Ekonomiczny podział państw RMB na gospodarki rozwinięte i transformujące się wyjaśnia ograniczone możliwości absorpcyjne tych ostatnich. Dla tych gospodarek ZIB są ważnym czynnikiem determinującym zmiany systemowe oparte na prywatyzacji przy ograniczonej podaży narodowego kapitału z jednej strony i konieczności równoczesnej kosztownej restrukturyzacji z drugiej.

Stosunkowo dynamiczny (od 1993 r.) napływ zagranicznych inwestycji bezpośrednich do bałtyckich państw w okresie transformacji dowodzi, że przewidywane korzyści były wystarczająco przekonujące do podjęcia decyzji inwestycyjnych mimo niewątpliwych barier. Liderem pod względem systematyczności dynamiki napływu ZIB była Polska.

Tabela 5. Napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych z państw bałtyckich w latach 1980 – 2000 (w mln USD)

Wyszczególnienie	1980 – 1990 średnioroczne	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Świat	141 930	158 936	175 841	217 559	242 999	331 189	337 550	400 486	634 879	865 487	1 270 764
Kraje rozwinięte	116 744	141 792	120 294	138 887	141 503	211 465	195 393	233 115	460 431	636 449	1 005 178
Europa Zachodnia	55 625	81 627	85 861	83 979	78 417	122 779	99 954	114 857	237 425	315 123	633 163
Unia Europejska	52 685	78 777	83 793	80 935	71 580	116 792	92 398	108 172	230 009	305 058	617 321
Kraje bałtyckie	5 166	11 674	6 274	12 848	20 325	42 071	15 865	29 034	69 663	115 363	241 580
Udział w światowym napływie ZIB	3,6%	7,6%	3,6%	6,0%	8,4%	12,7%	4,7%	7,2%	10,8%	13,3%	19%
Dania	514	1 553	1 017	1 713	5 006	4 139	773	2 570	6 623	7 454	15 700
Finlandia	427	- 233	407	864	1 577	1 063	1 109	1 543	11 115	3 023	8 200
Niemcy	2 338	4 110	2 640	3 052	7 135	12 025	6 572	11 097	21 163	26 822	176 000
Norwegia	597	- 398	716	2 003	2 736	2 392	3 960	3 181	3 597	6 577	6 300
Szwecja	1 264	6 351	- 5	3 705	6 241	14 939	5 492	9 659	19 358	59 968	21 500
Estonia	*	*	82	162	215	202	150	262	581	306	400
Łotwa	*	*	29	45	214	180	152	418	274	366	400
Litwa	*	*	10	30	31	73	152	355	926	486	380
Polska	26	291	678	1 715	1 875	3 659	4 498	5 000	5 129	7 500	10 000
Rosja	*	*	700	700	640	1 976	2 452	6 241	2 183	2 861	2 700

* Brak danych.

Źródło : World Investment Report 2001, Geneva 2001.

Od 10 lat Polska aktywnie uczestniczy w procesie tworzenia euroregionów na naszych pograniczach. W tym realizowanym już realnym procesie „małej integracji” najważniejszym odniesieniem jest integracja społeczności zamieszkujących obszary przygraniczne. Z 15 euroregionów, które powstały do 2000 r. na polskich granicach, dwa są bałtyckie: Pomerania (obejmuje polskie, niemieckie i szwedzkie regiony przygraniczne) i Bałtyk (6 narodowych euroregionów: polski, kaliningradzki, litewski, łotewski, szwedzki i duński). Euroregion Bałtyk jest szczególnym, jedynym w swym rodzaju przykładem 6-stronnej współpracy transgranicznej. Pełni funkcje zwornikowe (wobec integracji z UE), a Bałtyk jest elementem scalającym: wiele podobieństw i wspólnych obszarów współpracy wiąże się z analogiami charakteryzującymi wymienione regiony. Do najważniejszych obszarów współpracy należy zaliczyć infrastrukturę transportową (porty, ich zaplecze zawsze generujące aktywność gospodarczą, wspólne przedsięwzięcia w transporcie multimodalnym), turystykę, wspólny system energetyczny, ochronę zasobów Morza Bałtyckiego. Niezwykle istotna w perspektywie przyszłego członkostwa w UE jest intensywna współpraca naukowa i wymiana młodzieży oraz współpraca samorządowa. Jest bardzo ważne dla polskiego społeczeństwa, aby na poziomie mikro poznać funkcjonowanie Unii Europejskiej w wymiarze regionalnym przed planowanym referendum nt. członkostwa w UE.

Baltic Regionalism and Integration Processes in Europe

(Summary)

Bringing into the end the political division of Europe, set after the II World War, hasn't liquidated the division of the Baltic region into two complementary groups of countries. The countries of the West Baltic region (North), are highly developed, competitive, with stable market economies and comparative dominance in the advanced technologies. Whereas countries of the East (South) Baltic region have started their complex period of transformation and reintegration with the world economy just at the early 90s. The Baltic region has its particular and stable position in the world economic trends. In 2000, it made more than 15% of the world production, almost 15% of the world export of goods and 14% of the world trade in services. The position of the Baltic Sea (from 1995 considered as the internal sea of the EU) decides about the big intensity of connections within the region. The „Baltic road” to the European Union for the East Baltic countries is a big challenge for the West Baltic countries as well. Though the dynamic of the economic growth and transformation progress, political and economic stability of

these first countries increase their attractiveness for the foreign investors from the West Baltic countries.

The geographical structure of the Baltic trades shows that Germany, Sweden, Denmark and Finland are predominant, in the absolute values of trade. Since 1990 Poland is actively participating in the process of formation of euroregions in our borderlands. Among 15 euroregions on the polish borders, two are the Baltic ones: Pomerania (includes Polish, German and Swedish borderlands regions) and Baltic region. To the most important areas of cooperation belong: transport infrastructure, tourism, common system of energy, protection of the Baltic Sea stocks. The extremely important for future perspectives, related to the accession into the EU, will be the intensive scientific and academic cooperation as well as students exchange programs and cooperation between local authorities.

Tomasz Dołęgowski